

աւելցնելով թէ Հոնգարահայր Կաթողիկէ եկեղեցիին կը պատկանին. բացատրեց թէ ինչպէս Հայերու մէկ մաս մ'ալ բռնի խաւառութիւնն ընդունեն են, և թուրքերու ու Հայերու միջև տեղի ունեցած ներկայիս կրօնական ու ցեղային ու քաղաքական ատելութիւններն ալ յիշելով՝ խօսքը (անշուշտ Դոկտորէն գրուած) այսպէս շնորհալի խորհրդածութեամբ մը լմնացուց. «Հայերը իբրև քրիստոնեայ՝ Քրիստոսի կը հմուտին, որ արդար և տեմնդ ըլլալով հաւոյնք՝ ամեն տեսակ հաղածոնք ու տանջոնքներ կրնց Հրեաներէն, որ Սիմի ցեղէն էին. ամենդ Հայերն ալ կը տանելոյն թորքերէն՝ որ հոյնպէս Սիմի ցեղէն են. քայց ինչպէս վերջը վերջը Քրիստոս յաղրեց Հրեանէն, քան՝ այսպէս ալ Հայերը պիտի յաղրեն թորքերուն » : — Մտաւաճարութիւններու շառաչը կը խղզուէր «կեցցեն Հայերը », « կեցցէ Հայաստան » և նաև « կեցցէ Ժօֆիլան, կեցցէ Լապոն, կեցցէ Դոկտորը » քայնարկութիւններէն : — Այս տեսարանին յաջորդեց՝ հայուն ծանօթ հիւրասիրութեան ցոյցներ՝ տեսակ տեսակ անուշներով և քաղաքիկներով և օշարակներով, և զանազան նիւթերու վրայօք ուրախ զբարթ խօսակցութիւն մը :

Այս երկարատես խօսակցութիւնն երբեմն երբեմն ընդհատեցաւ հայ պատանիներու և օրիորդներու խմբերգներէն, որոնք հունգար երգերու (չաշնակի ընկերակցութեամբ) շարքին մէջ՝ երգեցին հայերէն քառերով նաև քամ փորոտանը, Տուր ձեռքդ եղբայրը, Մեր հայրենիքը, զորս վերոյիշեալ Պոտուրեան Միլիթարեան վարդապետը սովորեցուցեր էր իրենց :

Գիշերուան ժամերը բաւականէն աւելի թուով սահր անցեր էին՝ երբ բնակարանն իր վերադառնալու համար՝ մեկնեցանք այդ ընտանիքէն, զոր կը զգայինք թէ իրաւցնէ արեան կապով մեզ հետ կապուած էր : — Վերը յիշուած ծերունին մինչև բակին դուռը ընկերեց մեզի բազմութեան հետ, կրկնելով :

Եւրո. — Տայ Աստուածը որ ալվօշ իրար տեսնունք :

Մենք. — Աստուած ձեզի դեռ շատ երկար օրեր տայ, հայրիկ, որ հայ լեզուն այս քաղաքիս մէջ ձեզմով չմարի :

Եւրո. — Իշնական իմ. տայ Աստուածը ձեզիկ ալ բարի գովալալը. ուզի Աստուածը որ չի մեռած տեսնիմ հայ միլիթարին ազատութիւնը, թագաւորութիւնը : — Եւ այս մաղթանքն ըրած ժամանակ՝ ափկից ձեռքերը նուաղած աչքերուն հետ դէպ երկինք կը վերցնէր :

Ահաւասիկ Հայութեան համար կորսուած համարուած Հոնգարահայերու՝ մը տաւոր ճամբորդութեան մը հետեւեց, բայց իրականէ առնուած պատկեր մը :

Հ. ԱՅԱՆԱՍ Վ. ՏՐԻՈՅԵԱՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՄՈՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՄԻԹԱՐԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՅ - ՎԱՐՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Գառզիդ

Լուսթեան և անշրութեան մէջ թաղուած տարիներու շարքը վերջացաւ : Մօտայի գեղածածաղ ափունքներուն վրայ դարձեալ սկսան լուսիլ Միլիթարեան վարժարանի սաներուն զուարթ ձայները, և դպրոցական հանդէսներ կը յաջորդեն իրարու : Թէև Մօտայի վարժարանին նիւթական շէնքը տակաւին աւերակ կը մնայ՝ քայց կրնանք հաճոյցով աւետել թէ ան բարոյապէս արդէն կանգնած է, և շնորհիւ թափուած ջանքերու՝ հին օրերու փայլէն ոչինչ պակաս ունի : Թուիս Դի մրցանակաբաշխութեան հանդէսը ասոր փայլուն ապացոյցը տուաւ :

Վարժարանին ընդարձակ հանդիսարանը շքեղօրէն զարդարուած էր ամենազգի դրօշներով, իսկ թատերաբեմը և վարագոյրը դեռ նոր վարպետին վրձինէն ելած՝ կ'աւելցնէին անոր գեղեցկութիւնը :

Հանդէսին կը նախագահէր Արհ. Յովհաննէս Եպ. Նազլեան, Առաքելական

Այցելու և Պատրիարքական փոխանորդ կաթողիկէ Հայոց. ան շրջապատուած էր բարձրաստիճան եկեղեցականներէ, Պոլսոյ Մխիթարեանց մեծաւոր Հ. Դանիէլ Վ. Ստեփանեանէ և վարժարանին տեսուչ Հ. Յակոբ Վ. Տիրոյեանէ, իր շնորհալի ներկայութիւնը բերած էր նաև Օր. Հնաստիկս, Ամերիկեան Նպաստամատուցոյի որբանոց-ներու ճիւղին Նախագահուհին, որ այնքան առատածնունդէն ուրախացուցած է հաստատութեան տրբերը, Հանդէսը բացուեցաւ Բամ փորոտանով, որ յոտնկայս ունկընդունեցաւ. յետոյ աշակերտներն ըրին հայերէն, ֆրանսերէն և անգլիերէն արտասանութիւններ, մասնաւորապէս բուռն ծափերու արժանացան իմ առաջին սիկարու և *Les aventures d'un cycliste* մեծ նախասութիւնները, Աշակերտները յաջող դերերով խաղացին Որդիակոն Սէր, մէկ արարով կտորը, և խմբերգներ, մեններգներ ու յատուկ նուագախումբ մը՝ միշտ թարմ և զուարթ կը պահէին հանդիսականները, խոստ հաճելի անակնկալ մը եղաւ ներկաներուն համար Դոպիակց երգը, զոր փոքրիկներու խումբ մը զարդարուած ծաղկեայ զգեստներով ու պսակներով՝ երգեց ի պատիւ վարդի, շուշանի և մանուշակի, Որբի մը կողմէ Ամերիկացի Բարեբարներուն ուղղուած անգլիերէն ուղերձէ մը յետոյ՝ բեմ բարձրացաւ Որբանոց-վարժարանին ուսումնապետը, Հ. Յար. Վ. Աստուրեան, և կարգաց այս տարուան տեղեկագիրը՝ որուն զխաւոր կէտերը հետեւեալներն են.

Այսօր Գաղկեդոնի Մխիթ. վարժարանը յաջողապէս կը բոլորէ իր յիսներորդ երկրորդ տարեշրջանը։ Պատերազմի շրջանին՝ Մատայի վարժարանին շէնքը այրած ըլլալով՝ դպրոցը գոց մնաց։ « Երբ 1920 Նոյ. 17ին — ըսաւ տեղեկագիրը — մեր որբերով Գատրգիւղ կու գայինք, մեր սիրտերու մէջ գաղտնի փափաց մ'ալ մեզի կ'ընկերանար, այն է՝ որբանոցի հետ ուսումնապէս վերականգնել մեր Գաղկեդոնեան նախկին վարժարանը »։ Յիբաւի Գարիւսիներու ծովահայեաց շէնքին մէջ

կազմակերպուած էր դպրոց մը, միայն որբերու համար և սոսկ տարրական կարգերով։ Որբանոցի վարչութիւնը կազմող Հայրերը խորհեցան զործը աւելի ընդարձակել, և 1921 սեպտեմբերին իրենց հաստատութեան դռները բացին նաև ցերեկեայ աշակերտներու առջև՝ միջնակարգ վարժարանի մը ծրագրով։ Այս գործին թիւադրիչները եղան զլիաւորապէս սա երկու պատճառները. նախ՝ դիւրութիւն տալ Գատրգիւղի հայ մանկտիկին՝ ազգային հաստատութեան մը մէջ ստանալու այն միւսնոյն ուսումը՝ զոր միայն սակաւներ կը ստանային օտար հաստատութեանց մէջ մեծածախս վճարութեամբ. երկրորդ՝ որպէս զի որբերը պատեհութիւն ունենան լաւագոյն ուսում մը ստանալու, ճիշտ այնպէս՝ ինչպէս իրենց բախտաւորազոյն եղբայրները։

Ներկայապէս հաստատութեան մէջ ուսում առնող պատանիներու թիւն է 232. արձանագրուեցան 135 ցերեկեաններ, իսկ որբերու արձանագրութեան թիւն է 144. բայց այս թիւը շատ փոփոխութիւններ կրնայ. որովհետև որբերն ոմանց ազգականները գտնուելով՝ անոնց յանձնուեցան, իսկ ոմանք ալ Եւրոպա դրկուեցան։ Ներքիններէն — այսպէս սովոր ենք կոչել որբերը — 35ը տարիքի բերումով կամ ուսմանց անընդունակութեան պատճառով արհեստներու կը դրկուին։ Սակայն այս արհեստաւորները ևս կարելի է դպրոցական աշակերտ նկատել, որովհետև ասոնց համար հաստատուած է գիշերային դասընթացը մը։ Յերեկեաններ ու ներքիններ եղբայրաբար ըով ըովի կը նստին դասաւանդներու մէջ։ Աշակերտները բաժնուած են հինգ կարգերու, և յառաջիկայ տարին պիտի աւելնայ վեցերորդ մը ևս. ասոնցմէ զատ կայ նախապատրաստական կարգ մը, ուր եօթը տարեկանէն վեր փոքրիկներ կ'ընդունուին։ Վեց վարդապետ, 4 ներքին և 7 արտաքին վարժապետներ կը ձեռնացնեն վարժարանին ուսուցչական կազմը։

Տեղեկագիրը յետոյ ըսաւ թէ ինչ էր այս տարուան մէջ հետապնդուած և ձեռք

բերուած արդիւնքը: Ան յիշեց թէ այս տարի 28 տարբեր վարժարաններէ աշակերտներ եկած էին, որոնց վրայ աւելցնելով անապատի և թրքական որբանոցներէ եկած տղանքն ալ՝ թիւը կը հասնէր երեսունի: Ասոնց ոչ ուսումը և ոչ մանաւանդ կրթութիւնը կրնար միածն ըլլալ: Տեսչութեան առաջին գործն եղաւ այս նաշխունք քանակը ուսումնապէս և կրթապէս մի ձուլել, և անիկայ յոյժ ուրախ է՝ այս երկու ուղղութիւններով ևս օգտակար և կարեւոր արդիւնքներ ձեռք բերած ըլլալուն համար: Լիզուներէն յատկապէս մայրենի լեզուին և ֆրանսերէնի ուժ տրուած է: Շնորհակալութեամբ յիշուեցաւ ֆրանսերէնի համար Alliance Française-ի ըրած մեծ նպաստը, որով ան ֆրանսացի ուսուցիչ մը յատկացուցած է վարժարանին համար՝ շարաթական վեց ժամ դաստիարակութիւնով, մինչ Պոլսոյ մէջ ոչ մէկ դպրոց կը վայելէ այսպիսի առանձնաշնորհում մը: Դարձեալ յիշուեցաւ լեզուներու հետ թուարքանական ուսմանց տարուած յատուկ խնամքը, ինչպէս նաև մարզական տեսակէտով՝ աշակերտաց և Միւիթարեան սկստակներու յաջող մասնակցութիւնը Միջազգային Ոլիմպիական խնդիրներէ:

Բայց ասոնցմէ շատ աւելի մեծ ուշադրութիւն դարձուեցաւ ըսաւ տեղեկագիրը՝ սրտի և հոգիի կրթութեան: Տղայոց հաղորդուեցան կրօնքի և բարոյականի ողջ սկզբունքներ և ընկերային բարեկրթութեան կանոններ: Միւիթարեան դաստիարակութեան նպատակակէտն է կարելի եղածին չափ իր կատարելութեան հասցնել տղուն հոգւոյն, սրտին, մտքին և մարմնին կարողութիւնները, հիմ ունենալով կրօնքը և ազգային զգացումը: Ասոնց համադրութիւնն է որ անձը կատարելութեան կը մօտեցնէ: Հայ քաղաքացին պէտք չէ ըլլայ միայն զբաւեռեալի և խանութի մարդ մը. պէտք է ստանայ այնպիսի կրթ-

ութիւն մը՝ որով կարենայ վայելիլ բնութեան, արուեստի, գրականութեան և երաժշտութեան ընծայած հանդիմանքը և զինքը շրջապատող կեանքին մէջ օտար չմնալ:

Տեղեկագիրի ընթերցումէն յետոյ կատարուեցաւ մրցանակներու բաշխումը, և կրօնագիտութեան ու բարի վարքի մէջ առաջին հանդիսացող աշակերտը՝ Պ. Արտաշէս Դաւիթեան՝ ստացաւ Գեր. Նազիբաւնի կողմէ գեղեցիկ և մեծարժէք ժամացոյց մը, և ուրիշներ ալ՝ ուրիշ մրցանակներ իրենց կարգին: Յետոյ պարտէզին մէջ տեղի ունեցան մարզանքներ, խաղեր. աշակերտները ձևացուցին գեղեցիկ բուրգեր և կենդանի արձաններ և Միս Հիստիկոս առաջին հանդիսացող աշակերտին նուիրեց հին կոփամարտիկի մը գաճէ արձանը:

Պարտէզին մէջ, եղեկինեկու անուշ ըստուերին տակ, ուր խմբուած էր աշակերտութիւնը և խուռն բազմութիւն մը, Արհ. Գեր. Նազիբաւն կատարեց գեղեցիկ բանաստեղծութեամբ մը հանդէսին փակումը:

Հ. Յ. Ա.

Հայճոյքով տեսնեք նաև Հոռոմայ վատիկանեան օրաթերթ «L'OSSERVATORE ROMANO»-ի մէջ՝ իբր առաջին յօդուած՝ Միւիթարեան Որբանոց՝ վարժարանի սոյն հանդէսին գեղեցիկ նկարագիրը, զոր իր մասնաւոր թղթակցէն ընդունել է: Վերնագիրն է «Դպրոցական հանգիստի կ. Պոլսի» Միւիթարեան Հայոց Որբանոցին մէջ »:

Ծ. Խ.

Ո՞վ խոստացաւ ձեզի յաջողութիւն առանց ձախողութեան, յաղթանակների՝ առանց պատերազմի, գերբնական ուրախութիւնների՝ առանց փորձութիւններու. կարճ ըսենք, քրիստոնէական կամ քահանայական ասպարէզ մը՝ որ չըլլայ խաչի ճամբայ:

ԾԻՐ. ՄԵՐՈՒԷ

Օտար վարժապետք՝ թէ շատ խնամակալ եեթէն աշակերտացն, իսկ ազգայինն՝ հայր և դստեակ:

Հ. ԱՐԵԱՆ